

Förtjänstnivåindex 2005=100

Användarhandbok

Förtjänstnivåindex 2005=100

Användarhandbok

Förfrågningar:

Harri Nummila
(09) 17 341

e-post: tilastokeskus@tilastokeskus.fi

Hemsida: http://www.tilastokeskus.fi/ati/index_sv.html

Beskrivning: http://tilastokeskus.fi/ati/meta_sv.html

Ombrytning: Eeva-Liisa Repo

© 2009 Statistikcentralen

Uppgifterna får lånas med uppgivande av Statistikcentralen som källa.

ISSN 1797-9420 (pdf)

= Handböcker

ISBN 978-952-244-208-6 (pdf)

Inledning

Statistikcentralen började publicera ett reviderat förtjänstnivåindex i augusti 2008. Samtidigt reviderades indexet för ordinarie förtjänst. Bas-året för de reviderade indexen är 2005.

Handboken bygger till sin struktur och metodbeskrivning på den tidigare handboken för förtjänstnivåindexet, som är skriven om för-

tjänstnivåindexet med basåret 1995. Beskrivningarna av de reviderade indexen och metoderna är uppdaterade i den här handboken till den del de är förändrade.

Uppdateringen av handboken är gjord av Harri Nummila, Antti Katainen och Mari Ylä-Jarkko.

Helsingfors, Statistikcentralen i april 2009

Kari Molnar
Statistikdirektör

Innehåll

Inledning	3
1 Inledning	6
2 Vad mäter förtjänstnivåindexet och indexet för ordinarie förtjänst?	7
2.1 Förtjänstnivåindexet omfattar resultatpremier och avtalsbaserade engångsposter	7
2.2 Arbetsuppgifterna delvis standardiserade	7
2.3 Beskrivning av lönen för ordinarie arbetstid	7
3 Indexens klassificeringar och viktstruktur	9
3.1 Arbetsgivarsektorer och lönematerial	9
3.1.1 Lönematerial	9
3.1.2 Viktstrukturen per arbetsgivarsektor	10
3.2 Näringsgren	10
3.2.1 Näringsgrensindelning	10
3.2.2 Produktion och publicering av gamla index efter näringsgren	12
3.2.3 Viktstruktur efter näringsgren	12
3.3 Löntagargrupsindelning	13
3.4 Kön	14
4 Beräkning av index	15
4.1 Beräkning av medellön	15
4.2 Beräkning av index utgående från medellönen	15
4.3 Beräkning av lärarnas löneutveckling	16
4.4 Preliminära uppgifter	16
4.4.1 Bedömning av utvecklingen av ordinarie löner	17
4.4.2 Ökning av ordinarie lön med engångsposter	17
4.5 Mellankvartal	18
5 Gamla index och andra informationstjänster	19
5.1 Medellönerna	19
5.2 Avtalslöneindex	20
5.3 Reallöneindex	20
6 Indexens användningsområden och tillämpning	21
6.1 Indexeringar i Finland	21
7 Exempelberäkningar av indexanvändning	22
7.1 Beräkning av lönenivåförändring	22
7.2 Beräkning av förändringen i lönenivån med två index med olika basår	22
7.3 Ändring av indexets basår	22
7.4 Beräkning av ett eget index	23
8 Publicering av förtjänstnivåindex och index för ordinarie förtjänst	24

1 Inledning

Den allmänna löneutvecklingen i Finland har mätts med löntagarnas förtjänstnivåindex oavbrutet sedan 1948. Förtjänstnivåindexet mäter löntagarnas nominella löner utan effekten av prisförändringar och beskattning på löntagarnas köpkraft. Utgående från förtjänstnivåindexet kan utöver den nominella löneutvecklingen beräknas löntagarnas reala löneutveckling genom att dra av förändringen i konsumentpriserna från förändringen i de nominella lönerna. Mellan åren 1948 och 2007 ökade nominallönerna i snitt med 8,1 procent per år medan reallönerna ökade med 2,5 procent per år. Nominallönerna ökade alla år under andra hälften av 1990-talet, som mest till och med trettio procent. Frånsett några djupa recessioner steg den reala lönenivån kontinuerligt med som högst över tio procent per år.

Nominallönernas ökningstakt avtog varaktigt från och med recessionen i början av 90-talet. Mellan åren 1991 och 2007 ökade nominallönerna med bara 3,2 procent och reallönerna med 1,6 procent. Om man inte räknar med de exceptionella åren under recessionen så ökade nominallönerna i genomsnitt med 3,6 procent medan den reala ökningen var 2,1 procent. Den främsta orsaken till att ökningen av lönenivån mattats av sedan början av 1990-talet är alltså att inflationstakten minskat medan ökningen av reallönerna inte minskat i lika hög grad.

Under de senaste trettio åren har förtjänstnivåindexet reviderats vart femte år. Periodiskt återkommande revideringar är nödvändiga för att utveckla löntagargrupsindelningen och indexets viktstruktur till att motsvara strukturella förändringar på arbetsmarknaden. Efter den fö-

Diagram 1.
Årliga förändringar i lönenivå och reallöner 1949–2007

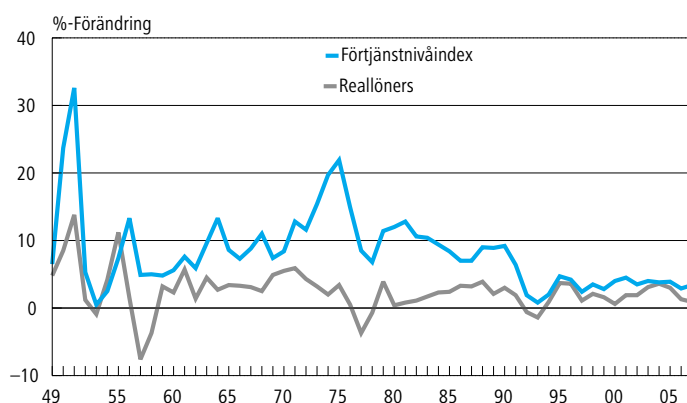
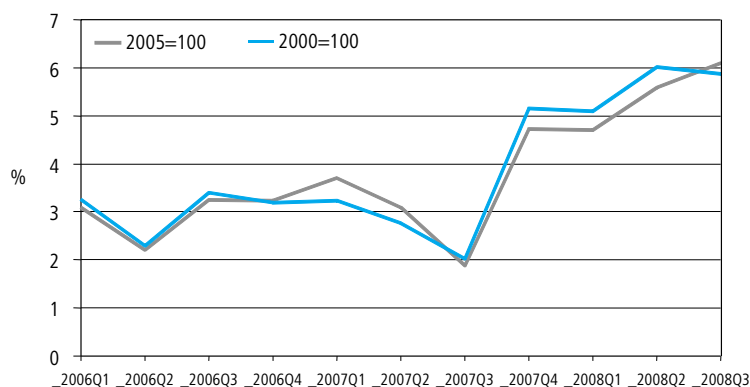

Diagram 2.
Årliga förändringar i förtjänstnivåindexen 2005=100 och 2000=100

regående revideringen började Statistikcentralen hösten 2004 dessutom beräkna ett index för ordinarie förtjänst, med basår 2002=100 jämsides med förtjänstnivåindexet. För månadsavlönade anställda drar man i indexet för ordinarie förtjänst av resultatpremierna som är medräknade i lönebegreppet för förtjänstnivåindexet. Resultatpremierna för anställda med timlön ingick däremot inte i lönebegreppet för det tidigare förtjänstnivåindexet.

De viktigaste ändringarna vid femårsrevideringen av förtjänstnivåindexet 2005=100 var:

- i förtjänstnivåindexets lönebegrepp för timanställda inkluderades resultatpremier,
- resultatpremier och engångsposter utgående från avtal inkluderas i indexet som genomsnitt under kalenderåret,
- för lärare i kommuner inkluderades årsveckoövertimmarna i lönebegreppet och

- näringsgrensindelningen uppdaterades till att motsvara behoven i näringsgrensindelningen 2008.

Vid femårsrevideringen av förtjänstnivåindexet 2005=100 reviderade man samtidigt indexet för ordinarie förtjänst med basåret 2005. Uppdateringarna av indexet för ordinarie förtjänst var mindre, eftersom engångsposterna som uppdaterades i förtjänstnivåindexet inte ingår i indexet för ordinarie förtjänst.

I och med att man fördelade de avtalsbaserade engångsposterna jämnt över varje kvartal påverkades utvecklingen av förtjänstnivåindexet 2005=100 så att dess utveckling är långsammare under de kvartal då engångsposterna betalades än utvecklingen av indexet 2000=100. På motsvarande sätt är utvecklingen av indexet 2005=100 snabbare än utvecklingen av indexet 2000=100 under de kvartal då man inte betalade engångsposter.

2 Vad mäter förtjänstnivåindexet och indexet för ordinarie förtjänst?

2.1 Förtjänstnivåindexet omfattar resultatpremier och avtalsbaserade engångsposter

Både förtjänstnivåindexet och indexet för ordinarie förtjänst mäter utvecklingen av medellönerna för löntagarnas ordinarie arbetstid. De här båda indexen mäter löneutvecklingen på samma sätt förutom att det lönebegrepp som förtjänstnivåindexet mäter också omfattar resultatpremier och engångsposter utgående från kollektivavtal, medan dessa inte är inkluderade i indexet för ordinarie förtjänst. Sålunda mäter indexet för ordinarie förtjänst bestående löneförändringar medan förtjänstnivåindexet också inkluderar sådana löneposter som är tillfälliga till sin natur. För övrigt använder man i förtjänstnivåindexet och indexet för ordinarie förtjänst samma lönematerial, lönesummevikter och beräkningsprinciper.

Den ordinarie arbetstiden fastställs utgående från enhetstarifferna i löneberäkningen. Sålunda mäter man för timanställda löntagares del förändringen i timlönen för arbete som är gjort under ordinarie arbetstid. För anställda med må-

nadslön mäter man utvecklingen av månadslönerna för ordinarie arbetstid för heltidsanställda. Löneperioden kan då också inkludera ledig tid med lön.

Enheten för arbetsinsatsen för timanställda är helt standardiserad – man beskriver timlönen. För anställda med månadslön kan förändrade mängdkomponenter i vissa fall påverka lönenivån. Om till exempel veckoarbetstiden förkortas och lönen i motsvarande grad minskar kommer det i förtjänstnivåindexet att återspeglas som en negativ löneutveckling även om lönen per arbetstimme förblir densamma. Tillfälliga förändringar i den avlönade arbetstiden (bl.a. permitteringar och tjänstledigheter utan lön) inverkar bara delvis på den statistikförda månadslönen. Indexet som återspeglar löneutvecklingen för ordinarie arbetstid beskriver inte heller mängden overtidsarbete eller overtidsersättningarnas inverkan på lönen.

2.2 Arbetsuppgifterna delvis standardiserade

Löntagargrupperna med fasta vikter i förtjänstnivåindexet bildas till stor del av näringsgrenar eller avtalsbranscher. Om utvecklingen av arbetsinsatsmängden på olika arbetsgivarsektorer, branscher eller för anställda med tim- och månadslön varierar påverkar det sålunda inte indexutvecklingen. Interna kvalitetsförändringar inom

ovannämnda löntagargrupper, till exempel uppkomsten av nya uppgifter, upphörandet av gamla uppgifter eller högre utbildningsnivå ingår däremot i den löneutveckling som indexet avspeglar. I praktiken mäter indexet den genomsnittliga löneutvecklingen för ordinarie arbetstid efter näringsgren.

2.3 Beskrivning av lönen för ordinarie arbetstid

Den månatliga lönen för ordinarie arbetstid innefattar följande löneposter:

- grundlön,
- tillägg som betalas utgående från uppgift, yrkeskunskap, tjänsteår bl.a.,
- tillägg som betalas enligt arbetsplatsens läge och omständigheter,
- arbetstidstillägg,

- resultat- och prestationsbaserad lönedel för tjänstemän,
- prestationsbaserad lön för anställda och
- beskattningsvärdet för naturaförmåner

Innehållet i lönen för ordinarie arbetstid kan variera en aning beroende på lönestatistik. I till exempel statistiken för timanställda innefattar

lönen för ordinarie arbetstid den lön som är betald för tids-, ackords- och provisionsarbete under ordinarie arbetstid och grundlönen för söndags- och övertidsarbete men inga förhöjningsdelar. I lönestatistiken för timanställda löntagare innefattar timlönen för ordinarie arbetstid vanligen ovanstående poster för den gjorda arbetstiden. I lönebegreppet för timanställda ingår inte alla motsvarande poster som ingår i lönebegreppet för anställda med månadslön. Sådana är till exempel naturaförmåner, tjänsteårstillägg för vissa avtalsbranscher och ersättningar för söndagsarbete och oregelbundna resultatbaserade poster. Inom många timavlönade branscher (bl.a. metallindustrin, såg-, träskive- och snickeriindustrin och offentliga sektorn) inkluderas i lönen för ordinarie arbetstid från och med slutet av 1980-talet den lönekomensation, med vilken man genom en förhöjd timlön för arbetstiden kompenserade den förkortade ordinarie arbetstiden.

Följande poster ingår inte i lönebegreppet för förtjänstnivåindexet:

- lön för övertidsarbete och tilläggsarbete,
- semesterpenning och semesterpremie,
- kontanta vinstpremier,
- konjunkturpenningen inom pappersindustrin,
- tjänsteårsersättningar på sådana branscher med timlön (metall, pappers-, gummi-, kläd-, trä- och snickeriindustrin) där de inte ingår i lönen för utträttat arbete och
- initiativarvoden som inte ingår i lönestatistiken.

Statistikcentralen publicerar ett separat arbetskraftskostnadsindex som mäter utvecklingen av lönekostnader och sociala kostnader beräknade per arbetad timme. Europeiska Unionens medlemsländer håller på att utveckla ett nytt kvartalt arbetskraftskostnadsindex 2008=100 som grundar sig på urval. Indexet publiceras första gången i Finland sommaren 2009.

3 Indexens klassificeringar och viktstruktur

Följande klassificeringar används vid produktionen av förtjänstnivåindexet:

- arbetsgivarsektor,
- näringsgren,
- anställda med tim- och månadslön,
- lönematerial.

Klassificeringarna som används i förtjänstnivåindexet bestämmer nivån från vilken löntagargrupperna som används vid indexberäkningen viktas till index för större löntagargrupper med fasta lönesummevikter. Klassificeringarna som används påverkar hur förändringar i löntagarstrukturen påverkar indexutvecklingen. Strukturförändringar mellan de löntagargrupper som klassificeringarna definierar påverkar inte lönta-

gargruppindexen på summanivå, eftersom löntagargruppen är aggregerad med en fast viktstruktur och indexutvecklingen därmed alltid är ett vägt medeltal av de lägre löntagargrupperna som ingår i den. Interna strukturförändringar inom löntagargrupperna på den lägsta nivån påverkar däremot indexets utveckling. Detta märks i synnerhet då andelen uppgifter som kräver högre utbildning ökar inom en viss bransch. Då är förändringen i branschens medellön snabbare än den genomsnittliga förändringen av lönen som betalas för enskilda arbetsuppgifter.

Förtjänstnivåindexet publiceras separat efter sektor, näringsgren och för anställda med timlön och månadslön. Indexet publiceras inte per lönematerial.

3.1 Arbetsgivarsektorer och lönematerial

I förtjänstnivåindexet finns fyra arbetsgivarsektorer; privata, staten, kommuner (och samkommuner) och övriga. Den övriga sektorn omfattar icke-vinstdrivande organisationer som till exempel evangelisk lutherska församlingar, arbetsmarknadsorganisationer, stiftelser och sociala fonder som inte ingår i statens eller kommunernas budgetekonomi. Statssektorn omfattar bara enheter som ingår i budgetekonomin och därför hör lönematerial från affärsverk till den privata sektorn.

3.1.1 Lönematerial

Grunduppgifterna för den privata sektorn består av material från arbetsgivarorganisationer. Som separata material från den privata sektorn behandlas:

- urval från tjänstesektorn,
- material från Finlands Näringslivs (EK) industrisektor,
- material från EK:s tjänstesektor,
- material från biltrafik,
- material från bilhandel och reparationssektorn,
- urval från industrisektorn,
- material från fastighetsservicesektorn och
- material från jord- och skogsbruk.

Material från den icke-vinstdrivande sektorn är:

- kommunala tjänsteinrättningar,

- material för evangelisk lutherska kyrkans anställda med månadslön,
- material för teatersektorn,
- material för evangelisk lutherska kyrkans barnledare och
- material för Serviceinrättningarnas arbetsgivarförening.

Utöver de här materialen placeras dessutom löntagare med arbetsgivare i vissa branscher i EK:s material och urvalet från den privata sektorn i den icke-vinstdrivande sektorn.

Statistikcentralen kompletterar den lönestatistik som organiserade arbetsgivare samlat in med en egen löneenkät inom sådana näringsgrenar där arbetsgivarna har en lägre organiseringsgrad än genomsnittet, till exempel av den orsaken att småföretag är vanliga. Urvalsenkäten har en stor betydelse då man beräknar förtjänstnivåindex för bl.a. byggverksamhet, handel, bilhandel och företagstjänster.

Då man vid beräkningen av indexet använder lönematerial som man fått från urvalet är medelvärdet i medellönen beräknad utgående från urvalet ett problem som kan medföra avsevärda slumpfluktuationer vid beräkningen av löneutvecklingen. Å andra sidan har de urvalsbaseerade grundserierna vanligen ingen särskilt dominerande betydelse på den näringsgrensnivå som man publicerar förtjänstnivåindexet. Om man bara använder organiserade arbetsgivarers löne-

material finns däremot det problemet att organiserade företag vanligen i snitt är mycket större än icke-organiserade företag i samma bransch. I många branscher är småföretag specialiserade på vissa produkter eller tjänster eller deras verksamhet avviker på annat sätt från storföretagens kärnområden. Då kan också löneutvecklingen för icke-organiserade arbetsgivare systematiskt avvika från motsvarande utveckling för organiserade arbetsgivare. Det finns branschvisa skillnader i lönenivån för anställda i organiserade och icke-organiserade företag, men det finns inga undersökningsresultat som visar att det skulle finnas betydande skillnader i löneutvecklingen.

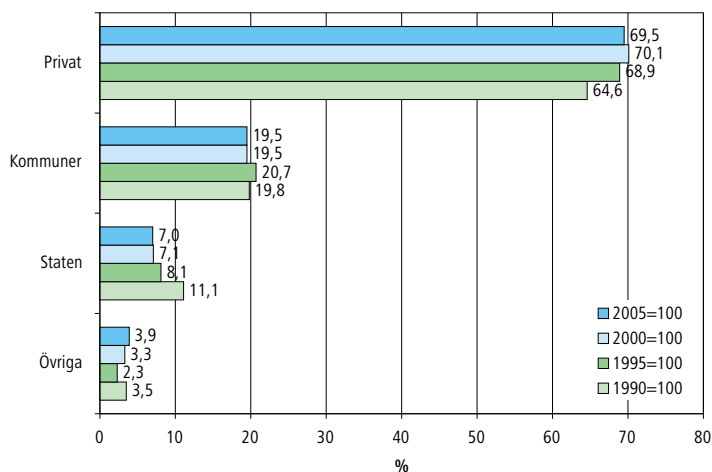
3.1.2 Viktstrukturen per arbetsgivarsektor

Viktstrukturen per arbetsgivarsektor i förtjänstnivåindexet 2005=100 följer lönesummestrukturen i nationalräkenskaperna för 2005. Lönesummorna i nationalräkenskaperna reflekterar alla löner som betalas i samhällsekonomin, också löner som betalas i den s.k. gråa ekonomin.

Den privata sektorns viktandel i förtjänstnivåindexet är omkring 70 procent. Tillväxten i den privata sektorns andel mellan åren 1990 och 1995 och minskningen av den statliga andelen i motsvarande grad berodde främst på att statsbolagen och affärsverken som staten bildade överfördes till den privata sektorn. Den här överföringen gjordes som en mellanrevidering redan 1995 i indexet 1990=100 och den motsvarade 3,7 procent av lönesumman för samtliga löntagare. Utan den här strukturella revideringen av indexet hade den privata sektorns andel i förtjänstnivåindexet minskat under recessionen på 1990-talet.

Mellan åren 1995 och 2000 skedde inga betydande strukturella revideringar i sektorfördelningen i förtjänstnivåindexet utan ökningen av den privata sektorns andel berodde på den generellt starka ekonomiska tillväxten. Kommunernas lönesummeandel har varit relativt stabil sedan 1990. Ökningen i den övriga sektorns viktandel, d.v.s. icke-vinstdrivande arbetsgivare, berodde delvis på att lönematerialet som används i förtjänstnivåindexet blivit mer omfattande.

Diagram 3.
Viktstrukturen i förtjänstnivåindexet 1990-2005

3.2 Näringsgren

3.2.1 Näringsgrensindelning

Man utvecklade förtjänstnivåindexet 2005=100 i oktober 2008 och började publicera det utgående från näringsgrensindelningen TOL 2002. Redan då man utvecklade indexet var man medveten om att Statistikcentralen under 2009 kom-

mer att övergå till en ny indelning TOL 2008. Medan man reviderade indexet var det emellertid inte möjligt att få lönematerialet för förtjänstnivåindexet med den nya indelningen och å andra sidan övergick man till den nya näringsgrensindelningen på det sätt som Statistikcentralen ursprungligen planerat. I kvartalsstatistiken, till

exempel i förtjänstnivåindexet och indexet för ordinarie förtjänst, börjar man använda den nya näringsgrensindelningen TOL 2008 i uppgifterna för 2009.

Publiceringen av det nya förtjänstnivåindexet efter näringsgren löste man på det sättet att man i oktober 2008 alltså publicerade näringsgrensindexen 2000=100 även om man vid beräkningen av indexet då till fullo började använda indexet 2005=100.

Indelningen TOL 2008 togs i bruk i förtjänstnivåindexet 2005=100 i publikationen gällande det första kvartalet 2009 som publiceras 29.5.2009. Samtidigt började vi publicera index per näringsgren med basåret 2005=100. Index med gamla basår publiceras emellertid alltså med de näringsgrensindelningar som användes i indexen då de ursprungligen publicerades.

I **indelningen TOL 2002** är huvudgrupperna:

- A Jord- och skogsbruk
- D Tillverkning
- E El-, gas-, värme- och vattenförsörjning
- F Byggverksamhet
- G Parti- och detaljhandel; reparation av motorfordon
- H Hotell- och restaurangverksamhet
- I Transport, magasinering och kommunikation
- J Finansiering och försäkring
- K Fastighets-, uthyrnings- och forskningstjänster; företagstjänster
- L Offentlig förvaltning och försvar
- M Utbildning
- N Hälso- och sjukvård, sociala tjänster
- O Andra samhälleliga och personliga tjänster

I **indelningen TOL 2008** är huvudgrupperna:

- A Jordbruk, skogsbruk och fiske
- C Tillverkning
- D Energiförsörjning
- E Vattenförsörjning och avfallshantering
- F Byggverksamhet
- G Parti- och detaljhandel; reparation av motorfordon
- H Transport och magasinering
- I Hotell- och restaurangverksamhet
- J Information och kommunikation
- K Finans- och försäkringsverksamhet
- L Fastighetsverksamhet
- M Verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik
- N Uthyrning, fastighetsservice, resetjänster och andra stödtjänster
- O Offentlig förvaltning och försvar; obligatorisk socialförsäkring
- P Utbildning

- Q Vård och omsorg; sociala tjänster
- R Kultur, nöje och fritid
- S Annan serviceverksamhet

Innehållet i huvudgrupperna i näringsgrensindelningen TOL 2008 skiljer sig från huvudgrupperna i TOL 2002. Förändringens storlek varierar per huvudgrupp. Nedan finns en beskrivning av de största skillnaderna mellan de gamla och nya huvudgrupperna:

- Förlagsverksamhet flyttas över från tillverkning till en ny huvudgrupp J Information och kommunikation. I indelningen TOL 2008 bildar reparation, service och montering inom industribranscherna en egen näringsgren. I förtjänstnivåindexet kvarstår de här funktionerna emellertid alltså under tillverkningsnäringsgrenarna.
- Energiförsörjning bildar en egen huvudgrupp D och vattenförsörjning bildar tillsammans med avfallshantering en egen huvudgrupp E.
- I den nya näringsgrensindelningen hör datakommunikation inte längre till samma huvudgrupp som transport och magasinering, utan ingår i den nya huvudgruppen J Information och kommunikation. I den här huvudgruppen ingår också radio- och tv-verksamhet, databehandlingstjänster, förlagsverksamhet och elektronisk programproduktion.
- Merparten av sektorn K Fastighets-, uthyrnings- och forskningstjänster; företagstjänster i TOL 2002 fördelas på två nya huvudgrupper M Verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik och N Uthyrning, fastighetsservice, resetjänster och andra stödtjänster. I stödtjänsterna ingår bl.a. resebyråer, säkerhetstjänster och fastighetsservice.
- Huvudgruppen O Andra samhälleliga och personliga tjänster i TOL 2002 fördelas i indelningen TOL 2008 på de nya huvudgrupperna R Kultur, nöje och fritid och S Annan serviceverksamhet. Till skillnad från indelningen TOL 2002 ingår inte elektronisk kommunikation i sektorn R utan i huvudgruppen J Information och kommunikation i indelningen TOL 2008.

I förtjänstnivåindexet 2005=100 finns sammanlagt 70 näringsgrenar med fast vikt, medan de i indexet 2000=100 var 53. Man förtätade näringsgrensindelningen på vissa huvudsektorer för att man av näringsgrenarna enligt TOL 2002 också skulle kunna bilda näringsgrenar enligt TOL 2008 på den nivå som de publiceras. Antalet näringsgrenar ökade också därför att man utvidgade användningen av Statistikcentra-

lens eget urval till att omfatta flera näringsgrenar än tidigare.

3.2.2 Produktion och publicering av gamla index efter näringsgren

De näringsgrensvisa förtjänstnivåindexen med gamla basår är kedjade med näringsgrensindexen för motsvarande nya index. På grund av strukturella förändringar i näringsgrensindelningen motsvarar den löntagarpopulation som finns i gamla näringsgrensindex inte nödvändigtvis exakt den näringsgrensindelning som användes i de gamla indexen. Vanligen har det dock varit möjligt att skapa de gamla näringsgrensindexen eftersom skillnaderna inte är speciellt stora.

Publiceringen av näringsgrensvisa förtjänstnivåindex 2000=100 med näringsgrensindelningen TOL 2002 kommer att fortgå också efter det att man i publikationen gällande det första kvartalet 2009 börjar publicera indexet med indelningen TOL 2008. Också äldre index än det här kommer att beräknas med deras ursprungliga näringsgrensindelning. I samband med publiceringen av förtjänstnivåindexet för det tredje kvartalet 2009 publiceras förtjänstnivåindexet 1985=100 per näringsgrensvisa.

3.2.3 Viktstruktur efter näringsgren

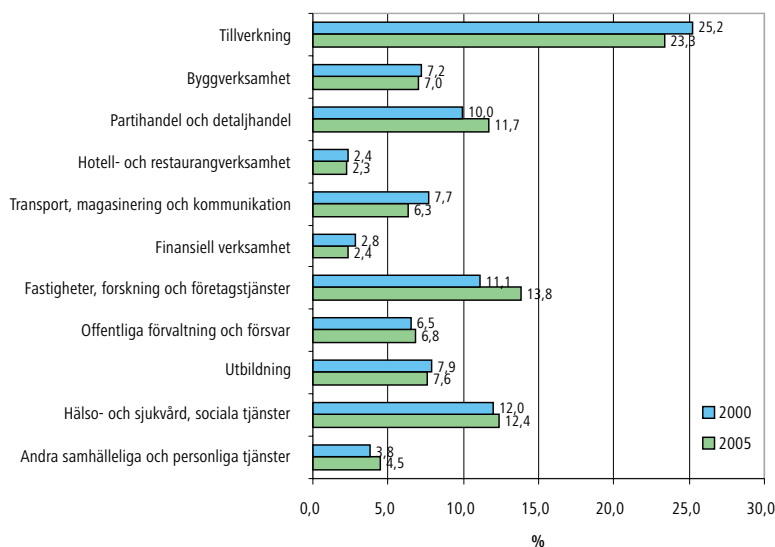
Indexets näringsgrensvisa vikter följer lönesumman i nationalräkenskaperna för den privata sektorn, men för den offentliga sektorn bestäms vik-

terna enligt resultaten av lönestrukturundersökningen 2005. Viktandelarna för de underliggande löntagargrupperna i sektorn grundar sig på lönestrukturstatistik med undantag för jord- och skogsbruk.

I princip hade man kunnat fastställa viktandelarna i förtjänstnivåindexet nästan helt utgående från lönestrukturstatistiken. Men i lönestrukturstatistiken ingår inte företag med färre än fem anställda. Och då hade de näringsgrenar där andelen småföretag är betydande haft för låga vikter. Inom till exempel byggverksamhet och handel finns många småföretag. Å andra sidan hade vikterna i lönestrukturstatistiken bättre motsvarat de lönematerial som finns att tillgå då man producerar förtjänstnivåindexet.

Då man granskar näringsgrensindelningen från 2002 har den största lönesummeandelstillväxten, 2,7 procent, mellan indexen 2000 och 2005 skett inom sektorn K som innefattar företagstjänster, till exempel tjänster inom fastighetsbranschen, databehandling, revisionsbyråer och konsultverksamhet. Under samma tidsperiod var tillväxten inom handelsbranschen också betydande, 1,7 procent. Mellan åren 2000 och 2005 minskade viktandelen för industrin mest, 1,9 procent. Året 2000 var ett toppår för industrin, medan konjunkturtoppen under det följande basåret 2005 ännu låg några år i framtiden och en stor arbetskonflikt pågick inom skogsindustrin. Viktandelen för huvudgruppen transport och datakommunikation minskade i indexet 2005=100 därför att det nya förtjänstnivåindex-

Diagram 4.
Viktstrukturen efter näringsgren i förtjänstnivåindexet 2000=100 och 2005=100, TOL 2002

et inte innefattar sjöfart, eftersom det är så svårt att få tag på lönematerial från näringsgrenen.

Om det sker snabba förändringar i den näringsgrensvisa viktstrukturen så kan indexet som grundar sig på basårets viktstruktur leda till resultat som avviker från det verkliga läget. En förändrad viktstruktur medför inte i sig problem för indexets riktighet, men om löneutvecklingen är olika stor på olika näringsgrenar samtidigt som viktstrukturen förändras så leder det till en missvisande utveckling av totalindexet. Under den period som förtjänstnivåindexet 1990=100 beräknats, från publiceringsåret 1993 ända fram till 1998 var viktandelen för byggverksamhet allde-

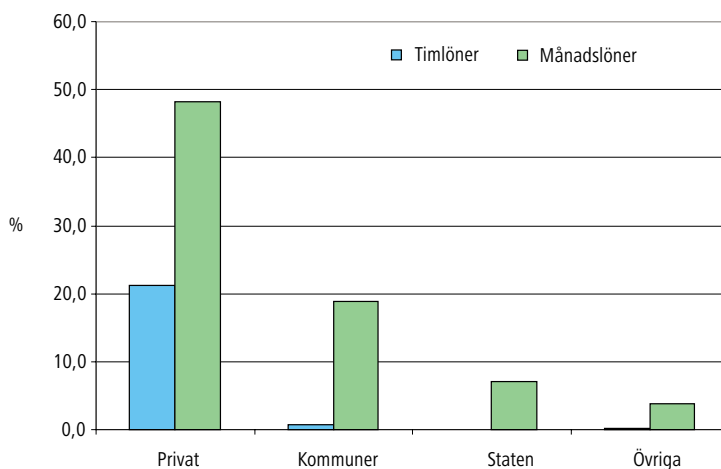
les för stor i förhållande till det verkliga läget under perioden 1991–1998. Löneutvecklingen inom byggande var på grund av recessionen inom näringsgrenen betydligt långsammare än genomsnittet och därför har den större vikten för byggande än den faktiska bromsat upp förtjänstnivåindexets utveckling jämfört med om man använt en nyare viktstruktur. Under 2000-talet har förändringarna både i löneutvecklingen och viktstrukturen varit mindre i de olika näringsgrenarna och i det hänseendet har användningen av basårets lönesummavikter inte medfört betydande bias vid indexberäkningen.

3.3 Löntagargrupsindelning

Näringsgrenarna i förtjänstnivåindexet är indelade i tim- och månadsavlönade löntagare med egna fasta lönesummavikter. För nästan alla näringsgrenar som ligger till grund för beräkningen finns en eller flera medellöneserier för månadsavlönade löntagare. Men det finns många näringsgrenar som saknar timavlönade anställda eller där de är så få att ingen medellön finns beräknad för dem. Lönesummorna efter näringsgren är fördelade på tim- och månadsavlönade anställda utgående från uppgifterna i lönestrukturstatistiken 2005. Inom jord- och skogsbruk, som inte berörs av lönestrukturstatistiken, är lönesummorna numeriskt fördelade utgående från antalet löntagare och lönenivån.

Under tjugo års tid har de timavlönade anställdas viktandel i förtjänstnivåindexet stadigt minskat från 30,6 procent till 22,1 procent. De största orsakerna till den här utvecklingen är att andelen anställda med arbetsuppgifter inom tillverkning har minskat eftersom automation har blivit vanligare och andelen månadsavlönade tjänstemän med till exempel planeringsuppgifter ökat. Så gott som alla statsanställda och majoriteten av de kommunalanställda har månadslön. Därför grundar sig totalindexet för timavlönade anställda nästan helt på löneutvecklingen inom den privata sektorn.

Diagram 5.
Viktstrukturen per sektor i förtjänstnivåindexet 2005=100

3.4 Kön

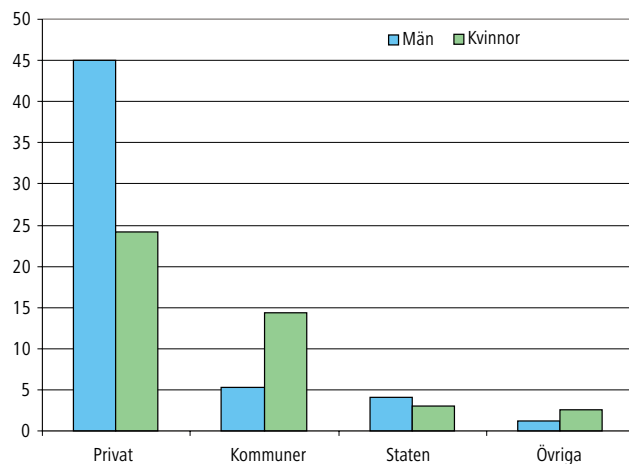
Förutom några undantag har förtjänstnivåindexets samtliga grundserier parallella serier för män och kvinnor. Separata förtjänstnivåindex för män och kvinnor beräknas utgående från dessa serier. För övrigt ligger könet däremot inte som grund vid beräkningen av det officiella förtjänstnivåindexet, utan man utgår från grundserier som omfattar både män och kvinnor. Kvinnornas andel av samtliga löntagares lönesumma i indexet 2005=100 är 44 procentenheter. I indexet 2000=100 var kvinnornas andel 42 procent och i indexet 1995=100 43 procent. Kvinnornas och männens viktandelar har påverkats främst av den

näringsgrensvisa strukturen i Statistikcentralens eget urval och konjunkturväxlingarna inom de olika näringsgrenarna.

Kvinnornas viktandel är cirka 35 procentenheter inom den privata sektorn, 73 procent inom den kommunala sektorn och 43 procent inom den statliga sektorn. Andelen kvinnor har ökat på alla sektorer förutom ifråga om icke-vinstdrivande arbetsgivare.

I förtjänstnivåindexet 2005=100 var kvinnornas lön i snitt 80,7 procent av männens lön under det fjärde kvartalet 2007.

Diagram 6.
Viktstrukturen för män och kvinnor i förtjänstnivåindexet 2005=100

4 Beräkning av index

4.1 Beräkning av medellön

Beräkningen av förtjänstnivåindexet grundar sig på medellöneuppgifter beräknade utgående från de lönematerial som olika arbetsgivarorganisationer levererat och löneuppgifterna i Statistikcentralens eget urval. Lönen för ordinarie arbetstid för timanställda inkluderar löner inklusive skiftes- och miljötillägg betalda för tids-, ackords- och provisionsarbete under ordinarie arbetstid. I lönen för ordinarie arbetstid ingår i den här statistiken dessutom grundlönen för söndags- och övertidsarbete men inga förhöjda ersättningar. För löntagare med månadslön används som medellön lönen för ordinarie arbetstid utan tillägs- eller övertidsarbete eller beredskapsersättningar.

I beräkningen av medellönen för löntagare med månadslön inkluderar man månadsavlönade löntagare vars arbetstid är över 90 procent av den allmänna arbetstiden för ifrågavarande bransch. I beräkningen av medellönen för timavlönade löntagare är alla timavlönade löntagare inkluderade förutom personer som av olika orsaker inte får full lön.

I indexet för ordinarie förtjänst för tim- och månadsavlönade ingår inga resultatpremier eller engångsposter som grundar sig på kollektivavtal medan dessa är inkluderade i lönebegreppet för förtjänstnivåindexet.

4.2 Beräkning av index utgående från medellönen

Förtjänstnivåindexet och indexet för ordinarie förtjänst är enhetsvärdeindex av Laspeyres-typ med fasta vikter på sektornivå. Den fasta viktstrukturen omfattar dessutom separat tim- och månadsavlönade anställda i respektive näringsgren. Det finns 178 s.k. officiella indexserier som räknas ihop med fasta viktandelar. Indexen beräknas utgående från de här seriernas medellöner genom att dividera dem med motsvarande seriers medellöner från 2005. Laspeyres formel för aggregerade förtjänstnivåindex (och index för ordinarie förtjänst) är:

$$ATI_t = 100 * \sum \left(\frac{w_i * \frac{STA_{i,t}}{STAO_i}}{\sum w_i} \right) \text{ d.v.s. ,}$$

$$ATI_t = * \sum \left(\frac{w_i * ATI_{i,t}}{\sum w_i} \right) \text{ da}$$

w_i = löntagargruppen i:s lönesumma år 2005

$ATI_{i,t}$ = löntagargruppen i:s förtjänstnivåindex under kvartalet t

$STA_{i,t}$ = löntagargruppen i:s medellön för ordinarie arbetstid under kvartalet t

$STAO_i$ = löntagargruppen i:s medellön för ordinarie arbetstid år 2005

Vissa näringsgrenar har flera grundserier och då beräknas medellönen för dessa grundserier genom att väga ihop med antalet löntagare till en näringsgrensnivå. I förtjänstnivåindexet finns totalt 216 stycken sådana grundserier.

Eftersom grundserierna inte har några fasta vikter så kommer förändringar i löntagarstrukturen inom näringsgrenen att påverka indexutvecklingen. I det här hänseendet är förtjänstnivåindexet inte ett prisindex rensat för kvalitetsförändringar utan ett enhetsvärdeindex som mäter utvecklingen av medellönerna för ordinarie arbetstid för respektive löntagargrupp. Uppgifter om antal läggs till beräkningssystemet för förtjänstnivåindexet samtidigt som man uppdaterar medellönerna. Eftersom man inte uppdaterar grundserierna i förtjänstnivåindexet varje kvartal så använder man i preliminära kvartal och mellankvartal alltid de tidigare uppdaterade antalsuppgifterna då man väger ihop medellönerna.

4.3 Beräkning av lärarnas löneutveckling

Lärarnas lön för ordinarie arbetstid beräknades tidigare både i förtjänstnivåindexet och i lönestatistiken genom att använda ett lönebegrepp som inte alls inkluderade lön för övertid. Från och med den kommunala lönestatistiken för 2007 har de regelbundna övertimmarna lagts till lönebegreppet för ordinarie förtjänst och samma förändring är gjord i förtjänstnivåindexet 2005=100.

I förtjänstnivåindexet 2005=100 följer man dock inte lönen ökad med lärarnas lön för ordinarie veckoövertimmar som sådan utan standardiserar timmarna på vilka lönen för veckoövertimmarna läggs till i det använda lönebegreppet. Basåret för det nya indexet är 2005 och därför standardiseras veckoövertimmarna på nivån år 2005.

I kommunernas lönestatistik görs inga kvalitetskorrigeringar på antalet veckoövertimmar eftersom de veckoövertimmarna inte påverkar den lönestatistik som publiceras. För förtjänstnivåindexet gjorde man därför en egen begränsning för antalet veckoövertimmar så att lönen för de kan variera mellan 50 % och 150 % i förhållande till lönen för undervisningskyldighetstimmarna. Den här begränsningen gav 2,29 som antalet ordinarie veckoövertimmar år 2005. I förtjänstnivåindexet beräknades lärarnas ordinarie lön så-

lunda på det sättet att man beaktade en andel som motsvarar 2,29 veckoövertimmar av tidigare års lön för ordinarie veckoövertimmar. Nedan ett exempel på hur löneutvecklingen från 2005 till 2006 är beräknad i det nya förtjänstnivåindexet:

Ordinarie lön utan veckoövertimmar 2005: 2696 €

Ordinarie lön utan veckoövertimmar 2006: 2767 €

Lön för veckoövertimmar 2005: 190 €

Lön för veckoövertimmar 2006: 204 €

Veckoövertimmar 2005: 2,29

Veckoövertimmar 2006: 2,39

Ordinarie lön inklusive veckoövertimmar 2005: 2696 + 190 = 2886

Lön för veckoövertimmar per timme 2006:

$204 / 2,39 = 85,1$

Lön för veckoövertimmar med standardiserade undervisningstimmar 2005:

$2,29 * 85,1 = 195$

Ordinarie lön med standardiserade veckoövertimmar 2006:

$2767 + 195 = 2962$

Löneutveckling 2005-2006:

$((2962-2886) / 2886) = 2,6 \%$

4.4 Preliminära uppgifter

Förtjänstnivåindexet och indexet för ordinarie förtjänst publiceras kvartalsvis fem till åtta veckor efter utgången av kvartalet. Dröjsmålet är större när det gäller publikationen för första och andra kvartalet eftersom många nya lönematerial blir klara kring dessa tider. Den lönestatistik som används som primäruppgift i förtjänstnivåindexet tar betydligt längre att producera och man blir därför tvungen att uppskatta samtliga seriers medellöner åtminstone en gång. När det gäller serier som uppdateras en gång per år kan tidsskillnaden mellan det kvartal som publiceras och det senaste uppdaterade kvartalet som grundar sig på verkliga löneuppgifter vara högst ett år.

De preliminära indexen för förtjänstnivåindexet och indexet för ordinarie förtjänst beräknas med hjälp av prognosindex. Utvecklingsprognoserna består av fyra delar:

- avtalslöneindex (en månads noggrannhet)
- index för uppskattad löneglidning (ett kvartals noggrannhet)

- resultatpremieindex (ett års noggrannhet)
- engångsposter som grundar sig på avtal (ett års noggrannhet)

Avtalslöneindexet (SPI) bedömer de allmänna kollektivavtalens inverkan på genomsnittliga lönekostnader. Eftersom avtalsförhöjningar kan betalas mitt i kvartalet görs avtalslöneindexet på månadsnivå. I indexet för uppskattad löneglidning (LIU) uppskattas avtalsförhöjningarna och utvecklingen av den ordinarie lönen på individnivå och dessutom strukturella förändringars inverkan på lönenivån. Avtalslöneindexen och löneglidningsindexen görs genom att indexera den uppskattade lönenivån för respektive månad i året i förhållande till december föregående år.

4.4.1 Bedömning av utvecklingen av ordinarie löner

De nyaste poängtalerna i förtjänstnivåindexet och indexet för ordinarie förtjänst är preliminära uppgifter. Den första fasen då man bildar de här indexerna är att uppskatta löneutvecklingen utgående från kollektivavtal och uppskattad löneglidning. Utvecklingsprognoser för ordinarie löner används som sådana vid beräkningen av preliminära uppgifter för indexet för ordinarie förtjänst, medan preliminära uppgifter för förtjänstnivåindexet fås genom att till de uppskattade ordinarie lönerna lägga till uppgifter om utvecklingen av engångsposter som grundar sig på avtal och uppskattningar av resultatpremieutvecklingen.

Utvecklingsprognoserna för ordinarie löner beräknas genom att använda ett s.k. SPILIU-index, där man kopplat samman avtalslöneindexet och indexet för uppskattad löneglidning genom att multiplicera indexen sinsemellan och dividera med hundra. I beräkningssystemet för förtjänstnivåindexet och indexet för ordinarie förtjänst finns 95 stycken sådana tudelade index som grundar sig på grundserier gjorda av prognostiserad löneutveckling. Kvartalsindex fås sålunda som ett genomsnitt av månadsindexen. Om avtalsförhöjningen sker mitt under en sådan grundserie som uppdateras och där löneuppgifterna är från en viss månad så kommer den kalkylmässiga medellönen för kvartalet att skilja sig från löneuppgiften för den månad som uppdateras. Den här medellönen för kvartalet beräknas enligt följande:

$$STA_{i,t} = STA_{i,m} * \frac{I_{i,t}}{I_{i,m}}, \text{ då}$$

$$I_i = \frac{SPI_i * LIU_i}{100}$$

$STA_{i,t}$ = löntagargruppen i:s medellön för ordinarie arbetstid under kvartalet t

SPI_i = avtalslöneindex

LIU_i = löneglidningsindex

m = månaden som uppdateras

t = det kvartal dit månaden som uppdateras hör

Preliminära uppgifter beräknas utgående från prognosindexet enligt följande formel:

$$SANI_{i,t+n} = \frac{I_{i,t+n}}{I_{i,t}} * SANI_{i,t} \text{ då}$$

I = indexet enligt prognostiserad löneutveckling

i = löntagargrupp

t = kvartal baserat på observationsmaterial

$t+n$ = det prognostiserade kvartal som beräknas, som är n kvartal från det senaste kvartal som grundade sig på empiriskt material

Prognoserna om löneutvecklingen görs i samarbete med arbetsmarknadsorganisationerna. För prognoserna om löneutvecklingen för löntagare på den offentliga sektorn fås expertberäkningar av Statens arbetsmarknadsverk och Kommunala arbetsmarknadsverket. För kommunala lärare och läkare görs separata prognoser om löneutvecklingen eftersom de här arbetsgruppernas avtalsförhöjningar kan avvika från den allmänna linjen. På den privata sektorn tillämpas beräkningar från EK, Finlands Näringsliv, i synnerhet när det gäller effekterna av avtal. Utvecklingsprognoser för löntagare med sådana arbetsgivare som hör till organisationer tillämpas också på medellöneserierna för icke-organiserade löntagare.

4.4.2 Ökning av ordinarie lön med engångsposter

Beräkningen av indexet för ordinarie förtjänst och förtjänstnivåindexet är identiska vad gäller ordinarie löner. Då man beräknar förtjänstnivåindexet lägger man till ordinarie lönerna, resultatpremier och engångsposter som grundar sig på kollektivavtal. Båda posterna av engångsnatur läggs till den ordinarie lönen som årliga genomsnitt, man lägger alltså till den årliga engångspostandelen i proportion till den ordinarie lönen för kalenderårets varje kvartal. Genom detta förfarande inte förtjänstnivåindexet under det pågående året. Om engångsposterna fördes in med samma eurobelopp varje kvartal så skulle det att man lade till engångsposterna till ordinarie lönen försvaga utvecklingen av förtjänstnivåindexet inom året.

I sektorsvisa lönematerial är resultatpremierna vanligen genomsnittet för ett år beräknade på månadsnivå. Då får man resultatpremieandelen för året i fråga genom att dividera resultatpremierna med summan av ett års ordinarie lön.

$$tul_{\%}^y = \frac{tul^y}{sans^y}, \text{ där}$$

$sans^y$ = årslönesumman för ordinarie arbetstid

$tul_{\%}^y$ = resultatpremiens andel av årslönen

tul^y = resultatpremie

Timavlönade löntagares resultatpremier uppdateras genom att använda Finlands Näringsliv EK:s årslönestatistik som också tillämpas på löntagargrupperna i det egna urvalet. I EK:s årsstatistik är engångsposterna beräknade i proportion till gjorda arbetstimmar och då blir engångspostens andel en aning större än om man använde ordinarie arbetstimmar. Å andra sidan omfattar årslönestatistiken fler löntagare än kvartalslönestatistiken vilket har en minskande effekt på resultatpremieandelen.

För beräkningen av andelen engångsposter som grundar sig på avtal finns två alternativ. En engångspost kan vara antingen en procentandel av månadslönen eller ett eurobelopp. Andelen procentuella engångsposter beräknas genom dividera engångspostandelen med tolv:

$$\text{ker}_{\%}^y = \frac{\text{ker}_{\%}^{kk}}{12}.$$

Andelen för engångsposter som är ett eurobelopp fås genom att dividera posten med årssumman för ordinarie lönen:

$$\text{ker}_{\%}^y = \frac{\text{ker}_{eur}}{\text{sans}^y}.$$

4.5 Mellankvartal

Majoriteten av grundserierna i förtjänstnivåindexet uppdateras en gång per år. En del av serierna för timavlönade anställda inom den privata sektorn uppdateras vartannat kvartal. När man uppdaterar löneuppgifterna i grundserien ändras kvartalet mellan två uppdaterade kvartal från preliminärt kvartal till s.k. mellankvartal. Eftersom den faktiska medellönen betydligt kan avvika från det man uppskattade i utvecklingsprognoserna är det inte motiverat att enbart använda utvecklingsprognosformeln vid beräkningen av mellankvartalen. Mellankvartalen som grundar sig på förhandsberäkningar ligger inte nödvändigtvis i linje med löneutvecklingens utfall. Därför uppdaterar man också mellankvartalen automatiskt då man uppdaterar medellönerna. Mellankvartalen räknas om enligt följande formel:

Engångsposter som grundar sig på avtal ingår inte i lönestatistiken för de olika branscherna och därför beräknar man inte deras belopp separat utan uppgifterna för beräkningen av andelen fås från kollektivavtalen.

Från den ordinarie lönen kommer man sålunda till den lön som ligger till grund för beräkningen av förtjänstnivåindexet genom att lägga till resultatpremier och engångsposter som grundar sig på avtal.

$$\text{sans}^{ATI} = \frac{(100 + \text{tul}_{\%}^y + \text{ker}_{\%}^y)}{100} * \text{sans}^{SANI}$$

Då man fördelar engångsposterna jämnt på årets varje kvartal innebär det att förändringarna i storleken på engångsposterna kommer till synes alltid mellan föregående års sista kvartal och följande års första kvartal. När det gäller engångsposter som grundar sig på avtal kan förändringen synas genast då man publicerar indexet för årets första kvartal. Faktiska uppgifter om resultatpremieutvecklingen fås först då lönestatistiken blir klar och därför kan förändringar i resultatpremierna påverka förtjänstnivåindexet med upp till ett och ett halvt års fördröjning i samband med att följande års förtjänstnivåindex publiceras.

$$ATI_i^{t+n} = I_i^{t+n} + \frac{ATI_i^{t+k}}{I_i^{t+k}} * \frac{n}{k}, \text{ där}$$

- I = indexet enligt den prognostiserade löneutvecklingen
- i = löntagargrupp
- t = föregående kvartal baserat på observationsmaterial
- n = avståndet i kvartal mellan det prognostiserade kvartalet som ska beräknas och föregående kvartal som grundar sig på observationsmaterial
- k = avståndet i kvartal mellan statistikkvartalen

Differensen mellan den prognostiserade medellönen och den faktiska medellönen fördelas sålunda jämt d.v.s. enligt linjär fördelningsfunktion mellan två uppdateringstidpunkter.

5 Gamla index och andra informationstjänster

Statistikcentralen beräknar och publicerar alljämt förtjänstnivåindex med äldre basår. Det första basåret för förtjänstnivåindexet är 1938. På grund av krig har man utan avbrott kunnat producera indexet sedan 1948. Sedan 1975 har man reviderat förtjänstnivåindexet med fem års intervaller. Gamla förtjänstnivåindex är beräknade separat ända tills de kedjas varefter de beräknas via nyare index. Kedjetidpunkten är vanligen ett par år efter basåret för det nya indexet. Sålunda kan det nya indexet och de gamla indexen utvecklas något olika mellan basåret för det nya indexet och kedjetidpunkten för de gamla indexen. Till exemplet förtjänstnivåindexet 2000=100 beräknades separat ända till det sista kvartalet 2006 varefter dess procentuella förändringar är samma som i det nya indexet.

Ju nyare index det är fråga om desto mer omfattande producerar man det gamla förtjänstnivåindexet. Nedan finns en förteckning över strukturerna med vilka de gamla indexen produceras:

Sektorsvisa förtjänstnivåindex publiceras med basåret 2000=100 utgående från näringsgrensindelningen TOL 2002. I kvartalspublika-

tionen för förtjänstnivåindexet publiceras gamla index 2000=100 och 1995=100 per arbetsgivar- sektor och separat för tim- och månadsavlönade anställda. Av förtjänstnivåindexen 1990=100, 1980=100, 1975=100 och 1938=100 publiceras bara index för samtliga löntagare. I den årliga bilagan till förtjänstnivåindexet publiceras indexet 1964=100 per sektor och indexet 1985=100 per näringsgren och per sektor.

Tabell 1.
Klassificeringar av gamla förtjänstnivåindex

Basår	Sektor	Bransch	Tim-/ månads- avlönade	Kön
1938=100	X	X	X*	
1964=100	X	X	X*	
1975=100	X	X	X*	
1980=100	X	X	X*	
1985=100	X	X	X	X
1990=100	X	X	X	X
1995=100	X	X	X	X
2000=100	X	X	X	X

*) Indexen för timavlönade och månadsavlönade är i de äldsta indexen beräknade enbart på samtliga löntagares nivå.

5.1 Medellönerna

Ur förtjänstnivåindexets material kan man dessutom beräkna löntagarnas månatliga medellöner. Lönebegreppet för medellönerna är densamma som i själva förtjänstnivåindexet; lön för ordinarie arbetstid inklusive resultatpremier och engångsposter som grundar sig på avtal. Timavlönade anställdas medeltimlöner omräknas till månatliga medellöner med standardkoefficienten 170. Medellönerna i förtjänstnivåindexet grundserier vägs ihop med antalet löntagare som man uppdaterar.

I förtjänstnivåindexets kvartalspublikation finns en tabell om medellöneutvecklingen per arbetsgivar- sektor separat för tim- och månadsavlönade anställda. Uppgifter om medellönerna finns att tillgå separat med samma näringsgrensindelningar som förtjänstnivåindexen.

Medellönerna som publiceras i förtjänstnivåindexet avviker i viss mån från medellönerna i den sektorsvisa lönestatistiken och lönestrukturstatistiken. Skillnaderna beror på bl.a. följande faktorer:

- lönerna i förtjänstnivåindexet innefattar engångsposter som grundar sig på avtal

- i förtjänstnivåindexet ingår inte alla löntagare i lönestatistiken
- medellönerna i förtjänstnivåindexet är genomsnitt för kvartalet medan medellönerna i lönestatistiken oftast är från en viss månad och
- lönerna i lönestatistiken höjs till samtliga löntagares nivå.

Löneuppgifterna i den senast publicerade lönestatistiken är som mest över ett och ett halvt år gamla och därför erbjuder de preliminära medellönerna i förtjänstnivåindexet mer tidsenlig information om medellönernas nivå. Inom den statliga och kommunala sektorn motsvarar medellöneuppgifterna i förtjänstnivåindexet ganska exakt medellöneuppgifterna i den näringsgrensvisa lönestatistiken. Inom den privata sektorn kan skillnaderna mellan medellönerna i förtjänstnivåindexet och den publicerade lönestatistiken vara större på grund av olika lönebegrepp och viktningmetoder.

5.2 Avtalslöneindex

Avtalslöneindexet mäter effekten av de löneförändringar som man kommit överens om i arbets- och tjänstekollektivavtalen på medellönen för ordinarie arbetstid. Indexet beräknas som ett årligen kedjat index med samma viktstruktur som i förtjänstnivåindexet. Avtalsförhöjningarna bedöms i förhållande till lönenivån i slutet av föregående år. Avtalslöneindexet innefattar inte företagsspecifika löneförhöjningar eller effekten av strukturella förändringar. Avtalslöneindexet är främst avsett för kontrollräkning av förtjänstnivåindexet och för att användas av arbetsmark-

nadsorganisationerna. Indexet publiceras inte på näringsgrensnivå.

Avtalslöneindexet är ett relativt exakt index eftersom man noga kan uppskatta effekten av arbetsmarknadsorganisationernas löneförhöjningar på lönenivån. Å andra sidan, om det blir vanligare att man lokalt kommer överens om löneförhöjningar så kommer det att bli svårare att avgöra vilken del av löneökningen som beror på avtal och vilken del på löneglidning och strukturella förändringar.

5.3 Reallöneindex

Reallöneindexet mäter löneutvecklingen rensad för förändringen i konsumentpriserna. Med reallöneindexet strävar man alltså efter att beskriva mängden nyttigheter som löntagare kan köpa med sin nominallön vid respektive tidpunkt. Löntagarnas köpkraft påverkas dessutom av förändrad beskattning, och därför kan köpkraften för lönen som de anställda får i handen avvika något från förändringarna i reallöneindexet.

Reallöneindexet beräknas direkt som ett förhållande mellan förtjänstnivåindexet och konsumentprisindexet med samma basår.

$$ATIRE_t = \frac{ATI_t}{KHI_t} * 100, \text{ där}$$

ATI_t = förtjänstnivåindex för kvartalet t
och

KHI_t = konsumentprisindex för kvartalet t
med samma basår.

Uppgifter om reallöneutvecklingen publiceras i förtjänstnivåindexets årssammandrag som finns som bilaga till förtjänstnivåindexets kvartalspublikation en gång per år.

6 *Indexens användningsområden och tillämpning*

Det viktigaste användningsområdet för förtjänstnivåindexet är att utnyttjas som bakgrundsmaterial vid arbets- och tjänstekollektivavtalsförhandlingar. Med hjälp av indexet uttrycker man den faktiska löneutvecklingen och löneglidningen på olika avtalsbranscher eller uppskattar den kommande löneutvecklingen med hjälp av uppskattade effekter av avtalen. Förtjänstnivåindex-

et bildar en allmän observationsram för arbetsmarknadsparterna då de skapar en gemensam uppfattning om den realiserade och kommande löneutvecklingen. En detaljerad specifikation av löntagargrupperna och mångsidiga indexeringsmöjligheter gör att den dessutom är lämplig för analys av löneutvecklingen.

6.1 *Indexeringar i Finland*

I Finland har användningen av indexvillkor varit ganska begränsad sedan 1968. Den lag om begränsning av indexvillkor 21.12.2000/1195 som gäller idag är från år 2000. Lagen har ofta specificerats och giltighetstiden är förlängd med smärre preciseringar till slutet av 2009. Lagen innefattar flera ställen där den tillåter användningen av indexvillkor i olika fall.

Arbetspensionerna kontrolleras årligen med ett arbetspensionsindex. Förändringarna i konsumentpriser och löner påverkar antalet indexjusteringar. I arbetspensionsindexet är andelen för prisnivåförändringar 80 och för lönenivåförändringar 20 procent. Då man beräknar en ny börjande pension justeras lönerna under arbetskarriären och arbetsinkomsten med en löne-

koefficient till den nivå då pensionen börjar. I lönekoeficienten är proportionerna omvända: förändringar i prisnivån 20 procent och lönenivån 80 procent. Arbetspensionsindexet används för justering av pensioner som redan betalas. Sedan 2005 används lönekoeficienten för justering av löner under förvärvsperioden, företagarrinkomst och gränsbeloppen stadgade i arbetspensionslagarna och fribreven. Ända fram till 2012 används inom arbetspensionssystemet dessutom ett tredje index, det s.k. APL-hälftenindex. Indexet används vid beräkningen av nya pensioner i sådana fall där pensionen beräknas enligt stadganden som var i kraft före 2005. I APL-hälftenindexet har både förändringar i pris- och lönenivån en andel om 50 procent.

7 Exempelberäkningar av indexanvändning

7.1 Beräkning av lönenivåförändring

Förändringar i lönenivå anges vanligen i procent. Om man till exempel vill veta hur mycket lönenivån stigit för samtliga löntagare mellan åren 2002 och 2007, då förtjänstnivåindexet 2000=100 år 2002 är 108,2 och 129,2 år 2007, beräknar man den procentuella förändringen enligt följande:

$$\frac{I_{2007} - I_{2002}}{I_{2002}} * 100 \text{ d.v.s.}$$

$$\frac{129,2 - 108,2}{108,2} * 100 = 19,4 \%$$

Ökningen i de nominella lönerna var sålunda 19,4 procent.

7.2 Beräkning av förändringen i lönenivån med två index med olika basår

Näringsgrensvisa förtjänstnivåindex publiceras bara med det senaste basåret. Därför när man beräknar löneutvecklingen för en specifik tidsperiod uppstå situationer där det vid början av perioden bara finns ett index beräknat med ett gammalt basår och i slutet av perioden ett index beräknat med ett nytt basår. För att kunna beräkna löneutvecklingen behövs då en tidpunkt för vilken det finns både ett nytt och ett gammalt index. Om man till exempel vet att förtjänstnivåindexet med basåret 1995 för den privata sektorn år 1997 är 107,0 och 119,1 år 2000, och att motsvarande index med basåret 2000 är

129,4 år 2007 kan man beräkna förändringen i lönenivån mellan åren 1997 till 2007 enligt följande:

$$\left(\left(\frac{I_{2000}^{1995=100}}{I_{1997}^{1995=100}} * \frac{I_{2007}^{2000=100}}{I_{2000}^{2000=100}} \right) - 1 \right) * 100 \text{ d.v.s.}$$

$$\left(\frac{119,1}{107} * \frac{129,4}{100} - 1 \right) * 100 = 44,0 \%$$

Ökningen i lönenivån mellan åren 1997 och 2007 var sålunda 44,0 procent.

7.3 Ändring av indexets basår

Om man upprepade gånger granskar löneutvecklingen till exempel utgående från ett prisavtal, kan det vara ändamålsenligt att ändra indextalet som grundar sig på starttidpunkten då indexet hade ett gammalt basår till ett nytt indextal som motsvarar det nya basåret. Då kan man använda indextalen enligt det nya indexet som sådana och måste inte alltid separat kedja dem till att motsvara det tidigare indexet. Då man använder indextal enligt exemplet innan kan ett nytt index för starttidpunkten beräknas enligt följande:

$$\frac{100}{119,1} * 107,0 = 89,8$$

Sålunda är poängtalet för starttidpunkten mätt med det nya indexet 89,8. Löneutvecklingen kan nu direkt beräknas med poängtalerna enligt det nya indexet:

$$\frac{I_{2000=100}^{2000}}{I_{2000}^{1995=100}} * 100 \text{ d.v.s.}$$

$$\frac{129,4 - 89,8}{89,8} * 100 = 44,0 \%$$

Vi fick alltså samma löneutveckling som i exemplet innan, men genom att använda en mycket enklare formel.

$$\frac{I_{2000=100}^{2000}}{I_{2000}^{1995=100}} * I_{1997}^{1995=100}, \text{ d.v.s.}$$

7.4 Beräkning av ett eget index

I vissa fall innefattar produkterna eller tjänsterna som ett företag levererar produktion inom två eller flera näringsgrenar. Om vi till exempel antar att arbetet som ingår i den metallkonstruktion som företaget levererar till 75 procent är tillverkning av industriprodukter och till 25 procent byggverksamhet, och att motsvarande index 2000=100 för 2007 är 130,7 och 127,4. Då kan dessa index viktas ihop enligt följande:

$$w_1 * I_1 + w_2 * I_2 \text{ d.v.s.}$$

$$0,75 * 130,7 + 0,25 * 127,4 = 129,9$$

Man kan också konstruera motsvarande index mellan förtjänstnivåindex och till exempel producentprisindex, och då kan man kombinera förändringarna i löner och material som företagen använder. Då måste man komma ihåg att kontrollera att indexen har samma basår.

8 *Publicering av förtjänstnivåindex och index för ordinarie förtjänst*

Förtjänstnivåindexet och indexet för ordinarie förtjänst har ända fram till publikationerna gällande det sista kvartalet 2008 publicerats som två separata meddelanden. Från och med uppgifterna för det första kvartalet 2009 som publicerades i maj 2009 kommer indexet för ordinarie förtjänst i samband med meddelandet om förtjänstnivåindexet.

Indexet för årets första kvartal publiceras med cirka två månaders fördröjning i slutet av maj. Fördröjningen vid publiceringen av årets första kvartal är stor eftersom en stor mängd statistiskt material som gäller slutet av året blir färdigt på våren. Indexet för det andra kvartalet publiceras efter mitten av augusti. Indexet för det tredje kvartalet publiceras redan under kvartalet som ett första preliminärt index i mitten av september eftersom Pensionsskyddscentralen då behöver preliminära indexuppgifter för att beräkna arbetspensionsindexen. Det slutliga index-

et för det tredje kvartalet publiceras i mitten av oktober. Indexet för det fjärde kvartalet publiceras i början av februari.

De nyaste förtjänstnivåindexen och indexen för ordinarie förtjänst är alltid preliminära uppgifter. Slutliga index för respektive kalenderår publiceras vanligen första gången i samband med publiceringen av uppgifterna för följande års andra kvartal i augusti.

På indexets webbplats kan man ladda ner meddelandet och tabeller med sektorindex med basåren 2000=100 och 2005=100 och det allmänna indexet med basåret 1964=100. Förtjänstnivåindexen kommer att publiceras utförligare i sampublicationen om lönestatistik Löner och arbetskraftskostnader (2009). Publikationen om förtjänstnivåindexet finns på indexets webbplats som en pdf-fil som man kan ladda ner gratis. Man kan också beställa en avgiftsbelagd pappersversion.

KÄSIKIRJOJA
 HANDBÖCKER
 HANDBOOKS

Nro 1	Koulutusluokitus 2006 <i>Utbildningsklassificering 2006</i>		2007
Nro 4	Toimialaluokitus TOL 2008		2008
	Toimialaluokitus TOL 2008 (pdf)		2008
	Toimialaluokitus TOL 2008 Liite 1 Hakemisto		2009
	<i>Näringsgrensindelningen TOL 2008 (pdf)</i>		2009
	Toimialaluokitus TOL 2002 <i>Näringsgrensindelningen TOL 2002</i> Standard Industrial Classification TOL 2002 Liite 2 Tiivistelmä <i>Bilaga 2 Sammandrag</i> Annex 2 Summary		2002
Nro 5	Sektoriluokitus 2000 <i>Sektorindelningen 2000</i> Classification of Sectors 2000		2000
Nro 6	Rahoitusvaadeluokitus 1996 Classification of financial assets and liabilities 1996		1995
Nro 10	Yhteisöjen tehtäväloukitukset Julkisyhteisöjen ja voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen tehtäväloukitukset <i>Uppgiftsklassificeringar för sammanslutningar</i> <i>Uppgiftsklassificeringar för offentliga sammanslutningar och icke vinstsyftande sammanslutningar</i> Classifications of the functions of government and non-profit institutions serving households	uudistettu painos reviderad upplaga revised edition	1986
Nro 11	Pääasiallisen toiminnan luokitus Pääasiallisen toimeentulolähteen luokitus <i>Klassificering av befolkningen efter huvudsaklig verksamhet</i> <i>Klassificering av befolkningen efter huvudsaklig inkomställa</i> Classification of the Population by Type of Activity Classification of the Population by Main Source of Livelihood		1980
Nro 12	Valtiot ja maat 2004 <i>Stater och länder 2004</i> Countries 2004		2004

Nro 14	Ammattiluokitus 2001 Pääjulkaisu		2001
	Ammattiluokitus 2001 Liite 1 Hakemisto, huhtikuu 2005		2005
	Ammattiluokitus 2001 <i>Yrkesklassificeringen 2001</i> Classification of Occupation 2001 Liite 3 Tiivistelmä <i>Bilaga 3 Sammandrag</i> Annex 3 Summary		2001
Nro 16	Rakennusluokitus 1994 <i>Byggnadsklassificering 1994</i> Classification of Buildings 1994		1994
Nro 17	Sosioekonomisen aseman luokitus 1989 Classification of Socio-economic Groups	uudistettu painos revised edition	1989
Nr 17b	Sosioekonomisk indelning 1989	reviderad upplaga	1990
Nro 18	Demografiset ja sosiaaliset perusluokitukset Ikä, sukupuoli, siviilisäätö, kieli, kansalaisuus, uskonto <i>Demografiska och sociala grundklassificeringar</i> <i>Ålder, kön, civilstånd, språk, nationalitet, trossamfund</i> Demographic and Social Basic Classifications Age, Sex, Marital Status, Language, Nationality, Religion		1983
Nro 20	Suomen ympäristötiedostot		1996
Nro 21	Aineellisten varojen luokitukset Kiinteä pääoma, varastovarot, muut aineelliset varat <i>Klassificeringar av materiella tillgångar</i> <i>Fast kapital, lagerkapital, övriga materiella tillgångar</i> Classifications of Tangible Assets Fixed Capital, Inventories, Other Tangible Assets		1985
Nro 22	Ikäluokitukset Ohjeita ikäluokituksen käytöstä <i>Åldersklassificeringar</i> <i>Riktlinjer för användning av åldersklassificeringar</i>		1986
Nro 27	Rikosnimikkeistö <i>Brottsnomenklatur</i> Crime nomenclature		1999
Nro 28	Kunnat ja kuntapohjaiset aluejaot 2009 <i>Kommuner och kommunbaserade indelningar 2009</i> Municipalities and Regional Divisions Based on Municipalities 2009		2009
Nro 30	Tilastokeskuksen ammattieettinen opas		2006
No 30b	Guidelines on Professional Ethics		2006
Nro 31	Tuottajahintaindeksi 1990=100 Indeksien käyttäjän käsikirja Producer Price Indices 1990=100 Handbook for Indices Users		1993
Nro 32	Maanrakennuskustannusindeksi 1990=100 Käyttäjän käsikirja		1993
Nro 33	Ansiotasoindeksi 2005=100 (pdf) Käyttäjän käsikirja		2009
Nr 33b	Förtjänstnivåindex 2005=100 (pdf) <i>Användarhandbok</i>		2009
Nro 34	Tuoteluokitus		1995

Nro	35	Väestölaskenta 2000 Käsikirja		2001
Nr	35b	<i>Folkräkningen 2000</i> <i>Handbok</i>		2001
No	35c	Population Census 2000 Handbook		2001
Nro	36	Siviiliasian nimikkeistö <i>Nomenklatur för civilmål</i> Nomenclature of civil cases		2002
Nro	37	Jäteluokitusopas		2005
No	37b	Guide to Waste Classification		1999
Nro	38	Vuoden 1950 väestölaskennan otosaineiston käsikirja		1997
Nro	39	Kuluttajahintaindeksi 2005=100 (pdf) Käyttäjän käsikirja	uudistettu painos	2008
Nr	39b	<i>Konsumentprisindex 2005=100 (pdf)</i> <i>Användarhandbok</i>		2008
No	39c	Consumer Price Index 2005=100 (pdf) Handbook for Users		2008
Nro	40	Maankäyttöluokitus <i>Markanvändningsklassificering</i> Land Use Classification		2000
Nro	41	Julkisyhteisöjen tehtäväluokitus		2001
Nro	42	Rakennuskustannusindeksi 2000 =100 Käyttäjän käsikirja Building Cost Index 2000=100 User's Handbook		2001
Nro	43	Laatua tilastoissa	uudistettu painos	2007
No	43b	Quality Guidelines for Official Statistics		2002
Nro	44	Yksilöllisen kulutuksen käyttötarkoituksen mukainen luokitus (COICOP)		2002
Nro	45	Use of Registers and Administrative Data Sources for Statistical Purposes		2004
Nro	46	Kulutustutkimus 2006 (pdf) Käyttäjän käsikirja		2009

Tilastokeskus, myyntipalvelu
PL 4 C
00022 TILASTOKESKUS
puh. (09) 1734 2011
faksi (09) 1734 2500
myynti@tilastokeskus.fi
www.tilastokeskus.fi

Statistikcentralen, försäljning
PB 4 C
FI-00022 STATISTIKCENTRALEN
tfn +358 9 173 420 11
fax +358 9 173 425 00
sales@stat.fi
www.stat.fi

Statistics Finland, Sales Services
PO Box 4 C
FI-00022 Statistics Finland
Tel. +358 9 1734 2011
Fax +358 9 1734 2500
sales@stat.fi
www.stat.fi

ISSN 1797-9420 (pdf)
= Handböcker
ISBN 978-952-244-208-6 (pdf)